

פרשת קדושם

נקמה

[א]

מעשה או מחשבה

לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'. (ויקרא פרק יט, יח)

שורש

ועל ספר החינוך (מצוה רמא) שכתב ששורש המצוה היא, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצטערהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום (שמואל ב, טז, יא) הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעיו בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם.

הצד הטוב של נקמה

החינוך הוכיח כדבריו מדוד המלך שהניח את שמעיו לקללו, בגלל שהוא הבין שהכל בגלל החטאים שלו, אבל צ"ע שבסוף אמר לשלמה שימצא דרך לנקום בו. ונראה ליישב הדברים עפ"י מה שכתב הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בספרו שיחת מוסר, לבאר שיש ענין נשגב בנקמה, כמו שאמרו חז"ל גדול נקמה שכתוב בין שני שמות, כדכתיב קל נקמות ה', והיינו שיש ענין של צדק ומשפט, ושכר ועונש בעולם, ולכן יש ענין שחוטא חייב שיענש. נקמה זה הוא הצד הטוב של מדת הנקמה, ונקמה על צד הרע, הוא שנוקם משום מה שנעשה לו, ולא משום שמגיע לו להחוטא שיענש. וזה התירוץ לגבי דוד, שבשעת מעשה לא מנע משמעיו מלקללו, משום שהבין שמגיע לו משום מעשיו, וזה השורש של איסור נקמה, שיבין שהכל נעשה בגלל העבירות שלו, אבל אח"כ אמר לשלמה שידאוג ששמעיו יענש, לא בגלל ענין אישי, מה שעשה לו, אלא שנקם נקמת השם, ששמעיו חייב ליענש בגלל שקלל מלך ישראל.

איזה נקימה

יש להסתפק האם עובר על לאו דנקמה ונטירה דווקא במעשה, או אפילו במחשבה. והנה הגמ' (מסכת יומא כג, א) מביא ברייתא איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה, נקימה אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו, למחר אמר לו הוא השאילני קרדומך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה, ואיזו היא נטירה אמר לו השאילני קרדומך אמר ליה לא, למחר אמר לו השאילני חלוקך אמר לו הילך איני כמותך, שלא השאלתני זו היא נטירה. משמע מהגמ' שאיסור נקמה עובר ע"י זה שאינו נותן לא, ואיסור נטירה עובר ע"י שנותן לו, ואומר שאינו כמותו. וכן משמע בספר המצוות (מצות ל"ת שב) וז"ל הזהירנו משנא קצתנו לקצתנו והוא אמרו (קדושים יט) לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרא לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיע שהוא שונאו אינו עובר על זה הלאו, אבל הוא עובר על לא תקום ולא תטר, ועובר על עשה גם כן, והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא יותר

חזק מן הכל. משמע שאינו עובר על לא תקום ולא תטור בלב, אלא בזה שאומר לו איני משאילך כמו שאתה לא השאילני, או הנטירה שאני אשאילך לא כמו שאתה לא השאילני. כתב הרמב"ם (הלכות דעות פרק ז הלכה ז) הנוקם מחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תקום, ואף על פי שאינו לוקה עליו דעה רעה היא עד מאד. אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו על כל דברי העולם, שהכל אצל המבינים דברי הבל והבאי ואינן כדי לנקום עליהם. כיצד היא הנקימה אמר לו חבירו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך, למחר צריך לשאול ממנו אמר לו חבירו השאילני קרדומך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך הרי זה נוקם, אלא כשיבוא לו לשאול יתן בלב שלם ולא יגמול לו כאשר גמלו וכן כל כיוצא באלו. משמע שהדרך היחיד שעובר על איסור נקמה הוא בזה שאינו משאיל לו בחזרה, ולא ע"י שנוטר השנאה בלבו. וכן משמע ממה שכתב הרמב"ם (שם הלכה ח) וז"ל אלא ימחה הדבר מלבו ולא יטרנו, שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו שמא יבא לנקום, לפיכך הקפידה תורה על הנטירה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרנו כלל. משמע שאיסור הנטירה היא בלב והוי מעין סייג לאיסור הנקמה, שהיא במעשה.

אבל ע"י בספר שערי תשובה לרבינו יונה (שער ג אות לח) בפירוש שאין העונש בזה על הדבור, אלא על נטירת הלב. וז"ל שם לא תקום ולא תטור את בני עמך (ויקרא יט, יח). אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא כג, א) איזו היא נקימה אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני את שלך, ואיזו היא נטירה אמר לו הריני משאילך, ואיני כמותך שלא השאלתני. ואין העונש בזה על הדבור, אלא על נטירת הלב. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) כי אזהרת הנטירה על דבר שבממון, אבל על דברי גאווה ובוז ודרישת רעה מותר לשום הדברים על לבו. בפשטות מה שאומר ואין העונש וכו' הולך בין על נקמה בין על נטירה, אבל ראיתי בספר חפץ חיים (בהקדמה) שהבין שאין כוונת רבינו יונה אלא על נטירה, אבל בנקמה האיסור הוא המעשה (או ה"אי מעשה").

מלקות

הרמב"ם (הלכות סנהדרין פרק יח הלכה א) פסק שכל העובר על לא תעשה שחייבין עליו כרת ואין בו מיתת בית דין, כגון אוכל חלב ודם וחמץ בפסח, וכן כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו מיתה בידי שמים כגון אוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה, וכן כל העובר על לאו שיש בו מעשה כגון אוכל בשר בחלב או לובש שעטנז, לוקה. אבל לאו שאין בו מעשה, כגון הולך רכיל ונוקם ונוטר ונושא שמע שוא אינו לוקה.

וצ"ע שבשלמא אם נאמר שעיקר האיסור הוא בלב, אז אע"פ שנוקם בו במעשה אינו לוקה, משום שאין האיסור בהמעשה, והמעשה רק מגלה ששמר השנאה בלבו, אבל אם נאמר שהעבירה היא המעשה נקמה, אז תינח היכא שנקם בו באופן של אי שאלת הקרדום, שאין בו מעשה, אבל היכא שנקם בו במעשה למה אינו לוקה, הרי עבר במעשה. כמו שמצינו ברמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק א, ג) וז"ל אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח, או חימצו כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח, ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו, אף על פי שעבר על שני לאוין, אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה, ומכין אותו מכת מרדות.

היכא שאפשר עם מעשה ובלי מעשה

הרי לן שיטת הר"מ שהיכא שאפשר לעבור איסור עם מעשה או בלי מעשה, אז אם עבר במעשה לוקה, א"כ ה"נ אפשר לעבור על איסור נקמה עם מעשה ובלי מעשה, אז אם עשה מעשה למה אינו לוקה.

וכעין זה העיר המנ"ח על דברי החינוך (מצוה רמא) שכתב ועובר עליה וקבע בלבו לשנוא חבירו על שהרע לו עד שיגמלהו כרעתו עבר על לאו זה, ורעתו רבה כי הוא סיבה לתקלה מרובה, אבל אין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה. וכלל זה יהיה בידך בכל מקום שנאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, שאע"פ שעשה בו שום מעשה אינו לוקה עליו מפני כן, מכיון שאפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה. ותזכור דבר זה בכלן, כי דבר ברור הוא, אין צורך לשנותו במקום אחר. והקשה עליו המנ"ח (אות ג) הרי לגבי כל יראה מבואר בספר החינוך שאם קנה חמץ בפסח לוקה, וז"ל (מצוה יא) עובר עליה ונמצא חמץ ברשותו במזיד, עבר על שני לאוין משום כל יראה וכל ימצא, ולוקה כל זמן שעשה בו מעשה, כגון שחיימץ עיסה והניחה בביתו, או שלקח חמץ והצניעו בביתו. אבל אם לא עשה בו שום מעשה אלא שנשאר בבית מקודם הפסח, אין לוקה עליו, שהלכה היא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, כמו שאמרנו. הרי לך שתלוי איך הוא עובר בלאו, וקשה הרי שיטת החינוך בכמה מקומות שהיכא שאפשר לעבור בלי מעשה, אע"פ שעובר במעשה אינו לוקה, וצ"ל כמ"ש השער המלך (הל' חמץ ומצה) שאם באופן שעבר א"א בלי מעשה, כגון מי שלא היה לו חמץ בביתו, שאז הדרך היחיד שיעבור בכ"י הוא ע"י שיקנה החמץ, אז שפיר לוקה. א"כ ה"נ אם עשה נקמה באופן שא"א לו לנקום אלא במעשה למה לא ילקה. ואולי צ"ל שס"ל להחניוך שכאן האיסור הוא במחשבה המביא לידי מעשה, ולכן אע"פ שלבסוף עשה מעשה, לא נחשב כלאו שיש בו מעשה, שהעבירה היא במחשבה לא בהמעשה, ולכן אינו לוקה. ואינו דומה לחמץ ששם אפשר לעבור על האיסור במעשה או בלי מעשה, ולכן אם עבר במעשה היכא שלא היה יכול לעבור בלי מעשה, שפיר לוקה.

[ב]

מי עובר

הראשון שלא השאיל המגל

הראב"ד בפירושו לתורת כהנים (קדושים פרשתא ב, פרק ד, י) כתה לתמוה למה הראשון שלא השאילו והיה תחילה לקלקל למה אינו עובר בכלום, ורק השני עובר. ות"י הראב"ד שהראשון שלא השאילו לא משום נקמה ושנאה עשה, שהרי אוהב לו מתמול שלשום אלא חושש להפסד החפץ שלו, שמא יפגם או שמא יפשע בו ויאבד. ואם הראשון מנע ממנו משום איבה, כ"ש הוא עובר על לא תשנא את אחיך בלבבך, ומשום לא תקום. ואע"פ שלא הזכיר הנקימה בפיו הקב"ה בוחן לב וחוקר כליות.

ועי' בספר יד קטנה (הל' דעות פ"ז) שכתב לחדש שאפילו השני אינו עובר על לא תקום, אם הסיבה שאינו חוזר ומשאילו הוא משום שחס על כליו, ולא משום השנאה על חבירו שלא השאיל לו. ועי"ש שלומד את זה מאחד מהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, דהיינו דבר הלמד בענינו, שכל הפרשה מדבר על עניני אהבת חבירו ושנאת חבירו, "לא תשנא את אחיך בלבבך", "הוכח תוכיח את עמיתך", "ואהבת לרעך כמוך", א"כ נאמר שגם לא תקום אינו אלא דרך שנאה.

האם יש הבדל בין חבירו לאחר

ועי' בביאור הגרי"פ על סה"מ של הרס"ג (מצוה נג) שמביא שהמהרש"ל בביאורו על הסמ"ג (לאוין י"א י"ב) שעמד על דברי הרמב"ם והסמ"ג במש"כ גבי נקימה הנוקם מחבירו עובר בל"ת וכו', וגבי נטירה כדתבו הנוטר לאחד מישראל וכו', וכתב דהיינו משום דנקימה לא אסר הכתוב אלא בחבירו, משום דכיון דחבירו הוא, הדבר נראה שעושה כן משום נקמה. אבל אדם אחר שאינו חבירו אף על פי שאומר איני משאילך כמו שלא השאלתני, אין הדברים נראין כנוקם. דמסתמא

גם בלא"ה לא היה משאילו, ולשם התנצלות בעלמא הוא דקאמר. וזה מעין דברי הראב"ד, שאינו עובר אלא דרך שנאה, אבל אם לא משאילו לו מטעמים אחרים אינו עובר. אבל הגרי"פ תמה עליו שחידש דין גדול כזה בלא שום מקור. ובפרט דנוקם ונוטר איתקישו זה לזה. ומהיכא תיתי לן לומר דלא תקום לא הזהיר הכתוב אלא על חברו דוקא, ולא תטור על כל ישראל. וגם מאי דס"ל להרש"ל דאיסור הנקימה תלוי באמירתו שאמר לא משאילך כדרך שלא השאלתני, לא משמע הכי, ואף דבברייתא קתני הכי, נראה דאידי דקתני הכי בנטירה נקט נמי הכי גבי נקימה, אבל ודאי גם בשתיקה עבר בלא תקום.

פותרין בנקמה

המשנה במסכת נדרים (סה,ב) אומרת ועוד אמר ר"מ פותרין לו מן הכתוב שבתורה, ואומרין לו אילו היית יודע שאתה עובר על (ויקרא יט) לא תקום ועל לא תטור. משמע שאפילו הראשון שלא רצה להשאיל מגלו עובר, דכאן אומרים לו שע"י שמדיר חברו מלהנות לו עובר בלא תקום. אבל ע"י בפירוש המאירי שכתב כלומר שאם הדיר את חברו שלא יהנה מנכסיו **מתורת נקמה**, או מדרך שנאה, אומרין לו אלו היית יודע שהיית עובר על מה שכתוב בתורה לא תקום ולא תטור ולא תשנא את אחיך בלבבך מי נדרת. משמע מדבריו שמירי במי שמדיר חברו מחמת נקמה, א"כ אין ראייה מכאן. (ואולי יש להביא ראייה מהמאירי שאין הראשון עובר משום לא תקום) וכעין זה בפירוש הרא"ש שם, שמירי שנדר שלא להשאיל לו כליו על שלא השאיל לו.

לא תשנא את אחיך בלבבך

[הרא"ש ממשיך שם לבאר הא דאיתא התם שגם על לאו ד"לא תשנא" פותרין, היינו במי שנדר שלא ישאל בשלומו.

וע"י בספר קה"י למסכת ערכין (סי' ד) שמתחילה רצה להוכיח מזה שכתוב במשנה, שפותרין ב"לא תשנא", שעוברים על "לא תשנא" אפילו אם אינו שומר השנאה בלב, אלא מגלהו לחבירו, דכאן הרי הדירו, ובכל זאת עובר. ונחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן, הרמב"ם (הלכות דעות פרק ו הלכה ה) כתב כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה, שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, **ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב**, אבל המכה את חברו והמחרפו אף על פי שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא. וכ"כ בספר המצוות (מצות לא תעשה שב) הזהירנו משנא קצתנו לקצתנו והוא אמרו (קדושים יט) לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרא לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב. **אמנם כשהראה לו השנאה והודיע שהוא שונאו אינו עובר על זה הלאו**, אבל הוא עובר על לא תקום ולא תטור, ועובר על עשה גם כן והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא יותר חזק מן הכל. אבל בדברי הרמב"ן (ויקרא פרק יט, יז-יח) משמע שאפילו אומר לו ששונאו עדיין עובר, שכתב לבאר המשך הפסוקים, שאחרי שכתוב לא תשנא את אחיך בלבבך כתיב הוכח תוכיח, מסביר הרמב"ן כי "הוכח תוכיח", פירושו כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא כה), ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי. ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו. משמע שרק ע"י שמוכיחו על מה שעשה אינו עובר, משום שאז אולי יתנצל או ישוב ויתודה, אבל אם סתם אומר לו ששונאו עדיין עובר. אבל בסוף דוחה הקה"י הראיה מהמשנה דאולי מירי שלא אמר לו הסיבה למה מדירו הנאה, דאפשר שהוא משום שחש על ממונו, ולא משופ שנאה.

אבל מהרא"ש שכתב שמירי שהדירו בזה שאינו שואל בשלומיו, לכאורה מוכח שאפילו אם אינו שומרו השהאה בלבו שעובר, שעצם זה שאינו שואל בשלומיו הוי גדר של שנאה, כמבואר בגמ' (סנהדרין כז,ב) איזהו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה]

[ג]

במה עוברים

דווקא ממון או גם צערא דגופא

כתב בספר יראים (סימן קצז, קצח) לא תקום ולא תטור את בני עמך, ותניא בת"כ ומייתנין לה ביומא פ' בראשונה (כג,א) בממון הכתוב מדבר, כדתניא איזו היא נקימה ואיזו נטירה אמר לו השאילני מגלך א"ל איני רוצה, למחר אמר לו השאילני קרדומך א"ל איני משאילך כדרך שלא השאלתני, זו היא נקימה. ומנלן דבממון משתעי קרא ולא בדברים, צא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר למד מעניינו, במה הכתוב מדבר בממון פעולת שכר שכיר עושק גזל לקט ופרט כיחש ממון ושיקר. ולא דווקא שאילת כלים, דלאו כלים כתיבי בקראי אלא אפילו שאר ממון או כלים, למדנו שמוזהרים ישראל שלא ימעט צדקה וגמילות חסדים בממון בשביל שלא עשאהו עמו בהיותו צריך, שזו נקימה היא. **וגם מוזהרים שלא להזכיר ולומר להם**, אף על פי שלא עשית עמי אעשה עמך שזו היא נטירה. ויוצרינו יעמידנו ביראתו הטהורה. שאינו רשאי, אינו עובר משום לא תשנא. [דרך אגב מדברי היראים משמע שאינו עובר בלא תיטור אא"כ אומר לו וכו', כדברי המהרש"ל ולא כדברי הגרי"פ.]

וכן דעת רבינו יונה בספר שערי תשובה (שער ג, לח) וז"ל ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) כי אזהרת הנטירה על דבר שבממון, אבל על דברי גאווה ובוז ודרישת רעה מותר לשום הדברים על לבו.

כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר

והנה הגמ' במסכת יומא (כג,א) מביא מימירא דרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם. ומקשה הגמ' והכתיב לא תקם ולא תטר, ומשני ההוא בממון הוא דכתיב, דתניא איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה נקימה אמר לו השאילני מגלך וכו'. שוב מקשה הגמ' וצערא דגופא לא, והא תניא הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר (שופטים ה) ואהביו כצאת השמש בגברתו, ומשני לעולם דנקיט ליה בליביה. והאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, דמפייסו ליה ומפייס. מפשטות הסוגיא משמע שאינו עובר על לא תקום אלא בעניני ממון, אבל בצערא דגופא לא, ורק היכא שביקש ממנו מחילה יש ענין למחול לו.

שיטת הרמב"ם והחינוך

אבל עי' בספר חפץ חיים (פתיחה לאוין ח-ט) שמדייק מלשון החינוך שאפילו בשאר דברים עובר, א' ממה שכתב החינוך (מצוה רמא) וז"ל והענין הוא כגון ישראל שהרע או ציער לחבירו באחד מכל הדברים, ונוהג רוב בני אדם שבעולם הוא שלא יסורו מלחפש אחרי מי שהרע להן, עד שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו כמו שהכאיבם, משמע אפילו אינו דברים של ממון, ב' ממה שהביא החינוך ממעשה דדוד המלך ושמעי, אע"פ ששם מיירי שחירפו, ולא מיירי שפגע בו בממונו, אלא ע"כ שאין הבדל.

[ויש להעיר על דבריו למה לא הביא ראייה מהרמב"ם בסה"מ (מצות ל"ת שד) שג"כ כתב כלשון החינוך, וז"ל, הזהירנו שלא לנקום קצתנו מקצתנו, והוא שעשה לו מעשה אחד, ולא יסור מלחפש אחריו עד שיגמלוהו כמעשהו הרע, או יכאיבוהו כמו שהכאיבו.]

לנקום בשעת מעשה

ועי"ש שכתב שאפילו לפי החינוך והרמב"ם בשעת מעשה מותר להשיב על חירופיו מן הדין, ורק

משום מדת חסידות אמרו הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואין משיבין ועונין וכו', וכתב שגם מסתבר כך, שבשעה שאדם מחרפו אי אפשר בטבע האדם להיות כאבן שאין לה הופכין, אם לא מי שברכו ה' במדות קדושות.

לנקום בעניני צערא דגופא לפי היראים

ועי"ש עוד שאפילו לדעת היראים, אם חבירו פגע בו בעניני ממון, אסור לו לספר עליו לשון הרע או לחרפו או לצערו, ועי"ש שרצה להוכיח כן מסוגיא דיומא, שמבואר בגמ' שצערא דגופא יותר חמור מממון, א"כ אם התורה אסרה לנקום בעניני ממון כ"ש שאסור לנקום בצערא דגופא. אבל מלשון היראים לא משמע כן שכתב וז"ל למדנו שמוזהרים ישראל שלא ימעט צדקה וגמילות חסדים בממון, בשביל שלא עשאהו עמו בהיותו צריך. משמע שכל האיסור של נקימה אינו אלא בממון, אבל בטלה דעתי לדעת הכהן הגדול. אלא שנשאר בספק מה הדין לפי היראים אם חרפו או ציערו צערא דגופא, האם מותר לנקום בו בעניני ממון עי"ש צדדי הספק.

גירסת בעל מעשה ניסים

ועי' בשו"ת מעשה ניסים (סימן יג) שיש לו גירסא אחרת בגמ', וז"ל ואף כי המה אמרו (יומא כג,א) כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, וכאשר הקשו מהכתוב לא תקום ולא תטור היתה התשובה, לא קשיא הא במילי דאורייתא הא במילי דעלמא, ובכאן מילי דאורייתא. ולפי גירסא זו אינו קשה כלל על הרמב"ם מסוגיא דיומא, דאולי גם לרמב"ם וחינוך היה להם גירסא זו.

מחילה

ראיתי בספר בין אדם לחבירו שדן האם האיסור של נקמה הוי איסור בין אדם לחבירו, או בין אדם למקום. ויהיה נ"מ לגבי מחילה, דאם נחשב כבין אדם לחבירו צריך מחילה, ואם אינו אלא בין אדם למקום סגי ליה בתשובה. (וכעין מה שחקר המנ"ח לגבי מצות כיבוד אב ואם) והנה היראים מנה איסור נקמה, בין המצוות שהם רע לשמים ולבריות, ואינו גוזל ונהנה ממון חבירו, ונכלל ג"כ מצות השבת אבידה, ובספר הנ"ל מביא מפוסקים שאם גרם לו הפסד ע"י שלא החזיר לו האבידה שהוא פטור, ממילא רוצה לטעון שאינו חייב לבקש ממנו מחילה, והיות ונקמה ג"כ נכלל באותו סוג מצוה, אז גם בנקמה אין צריך לבקש ממנו מחילה. ולענ"ד אין להוכיח מזה שפטור היכא שנגרם לו הפסד, שג"כ אינו צריך מחילה, שהתם פטור משום דגרמא בנזיקין פטור, אבל מאן יימר שאינו חייב לבקש ממנו מחילה בגלל שגרם לו להפסיד ממון.

ועי"ש עוד שהביא דברי המאירי שאם שונא לחבירו לא צריך לפייסו, וגם הביא דברי הח"ח שאם לא אהני מעשיו בלשון הרע שדיבר עליו, אין צריך לבקש ממנו מחילה. אבל עדיין יש לדון היכא שבנקמתו כן הירע לו, וכן "אהני מעשיו".

עי"ש שהראשון בוודאי פטור מלבקש מחילה, (לפי הראב"ד שגם הראשון עובר על לא תיקום) משום שהשני כבר קיבל "התשלום" בזה שנקם בראשון, והרי המסילת ישרים כבר כתב שנקמה היא מתוקה מדבש. אבל גם זה אינו נראה לי כלל, הגע בעצמך האם נאמר שגזלן שהחזיר הגזילה אינו צריך לבקש מחילה משום שהנגזל כבר קיבל התשלום, אלא ע"כ אע"פ שהוא קיבל את שלו, אבל מי שפגע בו עדיין צריך לבקש מחילה, וה"נ צריך הראשון לבקש מחילה על העוולה שהוא עשה.